

ГЕОГРАФСКИ ПРОЧИТ НА БАЛКАНСКИТЕ ТЕГОБИ

Географски етюди

Географският поглед към историческата държавническа рамка на Балканите предполага вариативни коментари. Екстравертната същност на "правилния" балкански дух стимулира агресивните съждения и помисли. Нещо повече. Навлизайки в изначално генетично предиспонираната "другост", той задейства компесаторния императивен механизъм на желанието за самоопределяне и самовластие.

В упражнението "биене в гърдите" балканските държави са световни. Дори световни шампиони. Възгласът "булгар, булгар!" във виенската баня е не стряскащ хрисимия европеец, а еманация на националистичното ни "разпищолено" битие. Той е комплексарски акт. И психологическа черта, неизтрита близо пет века. И когато те (вековете) отминат – на хоризонта не са жита и ръкойки, а фракове и трескаво приготвление за натрупване на капитала. Този, който очаквахме, очакваме и вероятно няма да дочакаме. Този, чиято липса ни приземява от балдахина на обществено-политическия комфорт до натуралистичната твърдост на битийната ни паркетна действителност. Този, който рамкира географския психо-балкански регион. Като юмрук, с вдигнат нагоре палец. Но и като опитно поле за апробация на политико-географските щения на богоизбраните.

Геополитическите напъни на балканските държави винаги са свързани с изначалния спор за техните граници (политически, романтични, духовни, съзвучани). Напоследък той се прехвърля върху държавните територии, аргументиращи несъгласието си да принадлежат на региона – Словения, Хърватска, че и Румъния. Първите се определят като централноевропейски, изпадайки в историческа амнезия и откъсвайки от държавническата си биография бремето "Балкани". Втората експлоатира своя балкански образ тогава, когато е целесъобразно. И присъства на балканското театрално представление не като актьор, а като театрален критик. Това бе експонирано от френския географ Жак Ансел, легитимиращ Румъния като държава на полуострова, инфилтрирала специфичния континентален аромат.

Немският учен Карл Кайзер рамкира северната балканска граница по билото на Карпатите. Като намигване към великите румънски амбиции и (почти) почтително напомняне за произхода на населението, живеещо в Трансилвания и Марамуреш. Това предполага вътрешно държавно безпокойство и агресивен смешно-романтичен стремеж към национално единение.

Други, като Матис Белнат, включват в региона и Унгария. Тази екстравертна класификация "донаж-

да" нов териториален донор, чийто генезис трудно бихме определили като балкански. Както от историческа, така и от генетично-предразполагаща към самоопределяне, самочувствие и съмнение, гледна точка.

В опитите да класифицират балканските страни изследователите прибегват до различни критерии. В общи линии политическите граници трудно покриват географските. Така например, сръбският учен и гео (политик?) Йован Цвийч фиксира северната балканска граница по реките Сава и Дунав, с което изключва Румъния от региона.

Същевременно балканското общество включва териториите, социалния субстрат и ресурсите на Словения и Хърватска.

За френските географи регионът е Средиземноморски, заключен между остров Китира на юг, и Сава и Дунав – на север.

Балканският геополитически ареал е в полезреението на множество западни учени. Джордж Хофман, например, рамкира "балканската сщина", състояща се от бивша Югославия, България и Албания. Представителите на френската геополитическа школа разширяват обхвата на териториите, включвайки Румъния и дори Молдова, но изключвайки Турция. Като аргумент в полза на подобна

класификационна схема изтъкват историко-географски и културно-цивилизационни съображения.

Общественият дух, спояващ или раздиращ Балканите, начинът на живот и философската ориентация към битието, все повече водят до разширяване на балканския духовен ареал. До отместването на запад на изначално-закодираната в балканското съзнание граница „шкембе чорба – бекон“. Не географското, а социо-геополитическото пространство постепенно се „излива“ извън собствената си мярка. И заразява със засебяващи духовни флуиди географската периферия – Северна Румъния, Молдова, Кипър, Крит.

Това провокира изследователите на балканската територия и самобитния живот. И същевременно ги навежда на мисълта, че трябва да свикват с новия полуостровен формат. Който включва Албания, България, Македония, Гърция, Сърбия, Черна гора, Турция (и още Словения, Босна и Херцеговина, Хърватска – колкото и да не искат да се припознаят като съпричастни към тегобите на Балканите). Не бива да изключваме и островите в Средиземно море – този на Афродита и конкурента му.

Лансирането на тезата за увеличаване обхвата на Балканите има конкретна цел – формирането на онази буферна зона, която е евентуална арена за провеждане на културното упражнение – национално етнорелигиозно засебяване, уседналост и ... припознаване. На тази „полоса“ ще се състои сблъсъкът на културите – аристократично-нехайно-европейската и агресивно-азиатската.

„Благоприятното географско положение“ на Балканите, и в частност на България, е учебникарско клише. Няма благоприятно положение, ако моментът за експлоатирането му е неблагоприятен. Валю-

ризацията му има както обективен, така и субективен сегмент. Въпрос на светоусещане и изученост е те да бъдат консумирани адекватно.

Иконографският ореол на Босфора и Дарданелите, социо-културното дебюше – Черно море, не състояният се духовен колаборационизъм между България и Македония, и поддържаните коментари около онази романтична част от „нашата“ история, фиксират съвременната здравна картина. Епикризата предполага рецепта – ударна доза научни аргументи срещу национален nihilism и безверие.

Геополитическият център на Балканите се измества на изток. Под налягането на врагове и ... приятели. И припознава като местоустановяване София. „Средецът“ на полуостровните надежди за териториална локализация. Вягството от периферните континентални проблеми и досадни психо-политически ангажменти е в стадий на осъществяване на авантюристичните замисли.

Сега е шансът ни „нещастният европейски ъгъл“ да придобие нови геометрични отговорности. Защото политическият пергел, шарещ върху конкретното балканско пространство, ще отрази народностните ни възделения. Границата не е разлом. Предполагам, че не ще бъде бойната арена на Самюъл Хънтингтън и прокламирания от него сблъсък на цивилизацията. Акумулаторът на цивилизационния подход е географски предопределен. Центърът на политическия пергел е Средецът (Сердика, София, България...).

Претовареността на Балканския полуостров с конфликти и подозрително напрежение, колкото и парадоксално да звучи, стимулира стремежа към взаимна социо-културна обвързаност и уважение. Това, струва ми се, никак не е малко. Там съзирам рационалното зрънце за балкански просперитет.

А иначе – „на Източния фронт нищо ново“. „Кавказка (та) пленница“ не се оказва „на Беларуската гара“. „Бялото слънце на пустинята“ огрява тези, които „се сражаваха за Родината“. „Със щит и меч“. „Иди и виж“! Дали „Москва не вярва на сълзи“?.

В дните на онази навъсена пролет, когато 17-те й мига носталгично отлетяха към младостта си. За да ни оставят на кръстопътя, където духовният регулировчик на нашият живот закачливо подсказва посоката – Балканите, България, усещането за мъгливо Янтренско утро и за осмислен академичен ден.

„А утрините тук са тихи!“.

Доц. д-р **Атанас Дерменджиев**
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“